

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 3/2014 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 2 kap. i rättegångsbalken och 6 § i tingsrättslagen

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 18 februari 2014 regeringens proposition med förslag till lag om ändring av 2 kap. i rättegångsbalken och 6 § i tingsrättslagen (RP 4/2014 rd) till lagutskottet för beredning.

Lagmotioner

I samband med propositionen har utskottet behandlat följande lagmotioner:

- LM 31/2011 rd med förslag till lag om ändring av 6 § i tingsrättslagen (Juha Väätäinen /saf). Motionen remitterades till utskottet den 10 november 2011.
- LM 12/2013 rd med förslag till lag om ändring av 6 § i tingsrättslagen (Raija Vahasalo /saml). Motionen remitterades till utskottet den 16 maj 2013.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Anne Hallavainio, justitieministeriet
- lagman Eero Takkunen, Helsingfors tingsrätt
- lagman Hannu Lindgren, Norra Savolax tingsrätt
- advokat Antti Riihelä, Finlands Advokatförbund
- rättspolitisk ombudsman Eero Blåfield, Finlands Juristförbund rf
- hovrättsråd, docent Aki Rasilainen, Finlands domareförening rf
- vice ordförande Jouni Elomaa, Finlands Lekmannadomare rf.

Dessutom har skriftligt yttrande lämnats av riksåklagarämbetet.

PROPOSITIONEN OCH LAGMOTIONERNA

Propositionen

I propositionen föreslår regeringen att bestämmelserna i rättegångsbalken om tingsrätternas domförhet och bestämmelserna i tingsrättslagen om nämndemäns valbarhet ändras. De föreslagna ändringarna innebär att tingsrätternas nämndemannasammansättning lättas upp och att åldersgränsen för att en person ska vara valbar till nämndeman höjs.

Tingsrätten i nämndemannasammansättning ska vara domför med ordföranden och två nämndemän. Under särskilt föreskrivna förutsättningar kan sammansättningen förstärkas med en tredje nämndeman. Enligt förslaget ska tingsrätten vara domför med minst en nämndeman, om en av nämndemännen fått förhinder efter att huvudförhandlingen inletts.

Den som fyllt 65 år ska inte kunna väljas till nämndeman.

Lagarna avses träda i kraft den 1 maj 2014.

Lagmotionerna

LM 31/2011 rd. Enligt motionen ska en person som fyllt 66 år inte få väljas till nämndeman.

LM 12/2013 rd. Enligt motionen ska en person som är under 18 år eller som har fyllt 68 år inte få väljas till nämndeman.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Sammantaget sett anser utskottet att propositionen behövs och fyller sitt syfte. Utskottet tillstyrker lagförslagen utan ändringar. Dessutom föreslår utskottet att lagmotionerna förkastas.

Allmänt

Den 1 januari 2009 trädde en lagändring (811/2008) i kraft som begränsade användningen av nämndemansammansättning i tingsrätter till allvarliga brottmål (se RP 85/2008 rd och LaUB 11/2008 rd). Enligt 2 kap. 1 § i rättegångsbalken är tingsrätten domför i brottmål med ordföranden och tre nämndemän. Sammansättningen kan förstärkas med en lagfaren medlem till, om det ska anses motiverat med hänsyn till målets omfattning eller av något annat särskilt skäl. På samma villkor kan tingsrätten ha en fjärde nämndeman. Mellan 2009 och 2012 meddelades årligen ungefär 4 000 avgöranden med nämndemansammansättning, medan det årligen behandlades totalt omkring 60 000 brottmål. De flesta brottmål behandlas alltså utan nämndemän. Dessutom har förstärkt nämndemansammansättning tillämpats i mycket liten omfattning.

Regeringen föreslår att tingsrätternas nämndemansammansättningar bantas ner och att åldersgränsen för att en person ska vara valbar höjs. Regeringen föreslår att tingsrätten ska vara domför i nämndemansammansättning med ordföranden och två nämndemän. På vissa särskilda villkor ska sammansättningen kunna förstärkas med en tredje nämndeman.

Många av de sakkunniga ifrågasatte om systemet med nämndemän över huvud taget bör finnas kvar som ett led i rättskipningen eller inte. Det är inte det som propositionen handlar om,

påpekar lagutskottet. Regeringen föreslår bara att det ska ingå en nämndeman mindre i sammansättningarna. Målet med nämndemannasystemet är att bevara förtroendet för domstolsväsendet, övervaka hur domstolarna utövar den dömande makten och trygga öppenheten, sägs det i propositionen (s. 3). Under utskottsbehandlingen presenterades en del andra målsättningar och divergerande synpunkter. I detta sammanhang går det emellertid inte att göra någon mer omfattande bedömning av behovet av att ha kvar nämndemännen. Det är inte heller nödvändigt.

Utskottet vill också påpeka att förslaget inte handlar om att ställa lagfarna medlemmar och nämndemän mot varandra. Bådas uppgift och skyldighet är att avgöra mål i överensstämmelse med lag och rättspraxis. Det ingår i ordförandens tjänsteplikt att förklara de aktuella målen och tillämpliga bestämmelser för nämndemännen för att nämndemännen självständigt ska kunna bilda sig en motiverad ståndpunkt. Nämndemännen har individuell rösträtt så de kan vara oense sinsemellan. Det är mycket sällan en nämndemansammansättning röstar.

Propositionen eftersträvar en årlig besparing på 700 000 euro i utgifterna för nämndemän. I dagsläget uppgår kostnaderna till drygt två miljoner euro. Om tingsrätten har två nämndemän i stället för tre kan man räkna med att spara in en tredjedel av kostnaderna. När det är en nämndeman mindre minskar också arbetet med att administrera sammanträden och betala ut arvoden, och därmed också kostnaderna. De pengar som sparas in med lagändringen bör, om möjligt, användas till att rekrytera och utbilda nya yrkesdomare.

Propositionen ingår i ett större reformprogram för rättsvärderna (Justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 17/2013, punkt 24, s. 34).

Det tar sikte på att minska arbetet i domstolarna och andra enheter inom rättsväsendet utan att det sätter rättssäkerheten på spel. Med hänvisning till inkommen information anser utskottet att förslaget inte äventyrar rättssäkerheten. Samtidigt vill utskottet framhålla att ändringarna i nämndemannasystemet från 2009 inte har haft någon större effekt på benägenheten att överklaga brottmål.

Åldersgräns

Nämndemännen i tingsrätten är inga vanliga kommunala förtroendevalda, utan de jämställs med tjänstemän och domare eftersom också de utövar domstolens dömande makt. Därför anser regeringen det lämpligt att höja den övre åldersgränsen för att bli vald till nämndeman. Lagfarna medlemmar i tingsrätten kan fortsätta i sin tjänst fram till den allmänna avgångsåldern för tjänstemän som är 68 år enligt 7 kap. 35 § (682/2004) i statstjänstemannalagen. Enligt propositionen ska inte heller en nämndeman kunna fortsätta i sitt uppdrag efter att ha fyllt 68 år.

Utskottet har ingenting att invända mot detta. I utskottet uttrycktes en viss oro för att ändringen kommer att leda till att fler pensionerade personer, också pensionerade domare, kommer att vara intresserade av och väljas till nämndemän. Det har ansetts strida mot att målet tidigare var att åstadkomma en förnyring bland nämndemännen dels för att göra systemet mer trovärdigt, dels för att rättegångarna i brottmål mestadels behandlar mål där unga vuxna är inblandade. Enligt uppgifter till utskottet finns det ingen anledning till oro på den punkten. Enligt 7 § 3 mom. (813/2008) i tingsrättslagen ska de nämndemän som väljs i kommunen så rättvist som möjligt representera kommuninvånarnas ålders-, närings- och könsfördelning samt de språkliga förhållandena i kommunen.

Ikraftträdande

På grund av de ekonomiska målen bör ändringen träda i kraft så snart som möjligt, redan den 1

maj 2014, enligt propositionen. I utskottet stötte den snabba tidpunkten på kritik med hänvisning till att domstolarna är oberoende. Det framhölls att lagändringarna i praktiken innebär att en del av de redan valda nämndemännen kan bli helt utan sammanträden och att alla nämndemän i vilket fall som helst kommer att ha färre sammanträdesdagar. Nämndemännen kan således inte delta i sammanträden minst tolv dagar per kalenderår, vilket är huvudregeln i 15 § i tingsrättsförordningen (582/1993). De nämndemän som innehaft sitt uppdrag sedan början av 2013 kommer att fortsätta, påpekar utskottet. Följaktligen gäller det inte domstolarnas oberoende. Enligt 8 § 1 mom. i tingsrättslagen ska lagmannen se till att nämndemännen deltar i tingsrättens sammanträden i tur och ordning. De kan till exempel inte väljas ut till sammanträdena utifrån sitt yrke.

Det är utan tvekan ett problem att huvudregeln för antalet sammanträdesdagar i tingsrättsförordningen inte kan tillämpas fullt ut. Detta har dock ingen koppling till ikraftträdandet av de föreslagna ändringarna, utan det handlar om ett behov av att ändra förordningen. Enligt uppgifter till utskottet kommer tingsrättsförordningen att upphävas inom kort. Det ingår i uppdraget för justitieministeriets arbetsgrupp för domstolslagen att lägga fram ett förslag till domstolslag och anknytande lagstiftning. En proposition lämnas enligt planerna till riksdagen hösten 2014. Enligt arbetsgruppens uppdrag ska ambitionen vara att de viktigaste bestämmelserna om domstolarna och deras personal ska tas in i lag och att domstolarnas arbetsordningar ska innehålla de bestämmelser om domstolens förvaltning och arbete som inte behöver finnas i lag.

Utskottets förslag till beslut

Riksdagen

godkänner lagförslagen utan ändringar och

förkastar lagmotion LM 31/2011 rd och LM 12/2013 rd.

LaUB 3/2014 rd — RP 4/2014 rd

Helsingfors den 26 mars 2014

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Anne Holmlund /saml
vordf. Stefan Wallin /sv
medl. James Hirvisaari /m11
Suna Kymäläinen /sd
Johanna Ojala-Niemelä /sd
Aino-Kaisa Pekonen /vänst

Arto Pirttilahti /cent
Kristiina Salonen /sd
Kari Tolvanen /saml
Ari Torniainen /cent
Oras Tynkkynen /gröna
Peter Östman /kd.

Sekreterare var

utskottsråd Matti Marttunen.